

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»

Подворна О. Г.

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРОТОКОЛ ТА ЕТИКЕТ

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2020

УДК 341.7 (075.8)

ББК 67

П 44

*Рекомендовано до друку на засіданні навчально-методичної ради
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 2 від 16 листопада 2020 р.)*

Рецензенти:

Кулаковський Петро Михайлович, доктор історичних наук, професор кафедри країнознавства Національного університету «Острозька академія»

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій Національного авіаційного університету.

Подворна О. Г.

П 44 Дипломатичний протокол та етикет: навчальний посібник. Вид. 2-ге: перероб. та доп. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. 218 с.

DOI 10.25264/16.11.2020

У навчальному посібнику висвітлені основи та принципи здійснення протокольного виміру дипломатичної діяльності центральних і закордонних органів зовнішніх зносин. Подана інформація про загальні вимоги щодо здійснення дипломатичних відносин, дипломатичного листування, організації і проведення візитів, бесід та дипломатичних прийомів, міжнародної ввічливості, наводяться рекомендації щодо зовнішнього вигляду дипломатичних працівників, показана специфіка роботи протокольної служби у відомстві зовнішніх зносин та в дипломатичному представництві за кордоном. Посібник може бути використаний для підготовки до практичних занять із курсу «Дипломатичний протокол та етикет».

УДК 341.7 (075.8)

ББК 67

© Подворна О. Г., 2020

© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	5
ОСНОВИ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРОТОКОЛУ ТА ЕТИКЕТУ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ	9
Поняття дипломатичного протоколу, церемоніалу та етикету	9
Дипломатичний протокол та етикет: від історичних традицій до наукової основи	12
Дипломатичний протокол як інструмент реалізації основних принципів зовнішньої політики держав	17
ДИПЛОМАТИЧНА МІСІЯ: СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ	25
Дипломатичні відносини та дипломатичне представництво	25
Посол: призначення та вручення вірчих грамот	31
Класи і ранги дипломатичних працівників	42
Дипломатичний корпус та його глава	47
Дипломатичні імунітети і привілеї	51
МИСТЕЦТВО ДИПЛОМАТИЧНОГО ЛИСТУВАННЯ	59
Зовнішньодипломатичне листування дипломатичних представництв	59
Внутрішньовідомче листування: особливості та значення для дипломатичної роботи	69
Правила написання дипломатичних документів	78
МИСТЕЦТВО ВЕДЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІЗИТІВ	
І БЕСІД	84
Значення дипломатичних візитів у сучасних міжнародних відносинах	84
Значення дипломатичних бесід у роботі дипломата	90
Візитні картки дипломата	105

ЕТИКЕТ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРИЙОМІВ	110
Значення дипломатичних прийомів у міжнародних відносинах	110
Організація дипломатичного прийому	112
Проведення дипломатичного прийому	121
Види дипломатичних прийомів	131
ЗОВНІШНІЙ ВИГЛЯД ДИПЛОМАТА	142
Правила зовнішнього вигляду чоловіка-дипломата	142
Правила зовнішнього вигляду жінки-дипломата	147
Роль дружини глави дипломатичного представництва	151
МІЖНАРОДНА ВВІЧЛИВІСТЬ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЕТИКЕТУ ТА ЦЕРЕМОНІАЛУ	154
Державні церемонії та символи державного суверенітету	154
Етикет привітань та висловлення скорботи	163
Вміння правильно вітати і дарувати подарунки	168
Розсадка в автомобілях	172
ПРОТОКОЛЬНИЙ СУПРОВІД ВІЗИТІВ НА ВИЩОМУ РІВНІ	176
Значення та форми візитів на вищому рівні	176
Протокол підготовки державного візиту та програма перебування високого гостя	181
Протокол проведення державного візиту	183
СПЕЦИФІКА РОБОТИ ПРОТОКОЛЬНОЇ СЛУЖБИ	189
Функції департаменту державного протоколу відомства зовнішніх зносин	189
Основні протокольні функції дипломатичного представництва	192
Дипломатичний протокол в ООН	196
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	200

Ті, що займаються дипломатією заради титулу та грошей, не мають жодного уявлення про дипломатичну роботу. Вони завдають величезної шкоди справі, яку їм довірили.

(Ф. Кальєр,
фр. дипломат та протоколіст)

Manners make a Human.

(Напис на головній будівлі Оксфорду)

ВСТУП

Дипломатія є невід'ємною складовою процесу становлення держав. Вона видозмінювалась під впливом багатьох чинників, проте завжди була спрямована на захист національних інтересів держав. Становлення дипломатії як особливого виду державної діяльності відбувається на зламі XVI-XVII століть, коли при дворах монархів з'явилися перші постійні дипломатичні представництва, а згодом – і спеціальні відомства, які займалися питаннями листування між володарями, прийомом іноземних делегацій, а також переговорами.

Поняття «дипломатія» включає в себе весь спектр зовнішньополітичної діяльності держави, яка здійснюється, насамперед, через відомство зовнішніх зносин. Різні історичні епохи ставили свої зовнішньополітичні завдання перед державами, а відповідно, з'являлись нові дипломатичні форми та засоби. Як відомо, дипломатія – це головний засіб здійснення зовнішньої політики суверенної держави. Також вона покликана сприяти посиленню міжнародного авторитету та престижу своєї держави, що не завжди відповідає інтересам інших учасників міжнародного спілкування. Гармонійне функціонування суверенних держав та їхня ефективна взаємодія на міжнародній арені залежать від багатьох чинників, які змінюються з бігом часу. Відносини між головними акторами міжнародних

відносин далеко не завжди були та є простими і приязними. Навіть держави, які поєднують союзницькі відносини, не оминають гострі суперечки та розбіжності. З метою максимально ефективною реалізації зовнішньої політики, в тому числі для уникнення міждержавних конфліктів і поліпшення атмосфери на міжнародній арені, багатьма державами протягом століть були вироблені взаємоприйнятні правила співіснування держав на міжнародній арені, які згодом отримали назву дипломатичний протокол та етикет.

Історичний досвід показує, що для забезпечення реалізації дипломатичних відносин у всій їхній повноті не достатньо лише міжнародно-правових норм. Необхідне також дотримання певних традицій, правил, умовностей, звичаїв, тобто того, що називається дипломатичний протокол. А етикет, своєю чергою, вимагає готовності до самодисципліни заради інших людей та/або заради принципів. Етикет – це високі стандарти поведінки, і він має велику цінність для суспільства, оскільки при дотриманні його суспільство і держава зміцнюються та посилюються. У контексті дипломатії дотримання правил етикету свідчить про моральний авторитет держав та їхній м'який вплив на інших акторів на міжнародній арені і на розвиток міжнародних відносин загалом.

Дипломатичний протокол – це сфера кропіткої роботи дипломатів, яка вимагає величезного досвіду та знань як загальних, так і вузькоспеціалізованих. У стародавні часи говорили, що «протокол – це фіміам дружби». Правильне дотримання прав і норм дипломатичного протоколу та етикету може сприяти поліпшенню двосторонніх відносин і легшому вирішенню конфліктних питань між двома сторонами. І навпаки, навмисне або ненавмисне порушення таких норм може спричинити ускладнення відносин між двома країнами, а також завдати шкоди престижу держави, представники якої не дотримались норм дипломатичного протоколу. Можна говорити про те, що саме дипломатичний протокол та етикет дозволяє політичним і державним діячам здійснювати політику

елегантно. Як говорив відомий французький дипломат Талейран: «потрібно діяти елегантно». І, поза сумнівом, вміле користування дипломатичним протоколом та етикетом дозволяє досягти поставлених цілей витончено та набагато швидше й ефективніше, ніж за допомогою зброї та війни. А як казав Бісмарк: «Лише протокол може поставити державу вище, ніж вона є насправді».

Безумовно, процеси глобалізації та прискорення щоденного життя внесли свої корективи до такої консервативної царини дипломатії, якою є дипломатичний протокол та етикет. Ця сукупність знань постійно проходить перевірку на відповідність як часу, так й цілям учасників міжнародних відносин. Проте його базові принципи, норми та звичаї лишилися незмінними, а їхнє сумлінне виконання лежить в основі сучасної дипломатичної діяльності всіх суверенних держав. Можливо, в сучасних умовах деякі правила вбачаються застарілими, а інколи навіть анахронічними та архаїчними, але держави зберігають їх, а відповідно, інша сторона повинна їх поважати та дотримуватись. Не варто також забувати і про те, що кожна країна має право на привнесення своєї специфіки до норм дипломатичного протоколу та етикету, чим часто й користується. Але головне, що повинен пам'ятати кожен співробітник відомства зовнішніх зносин, – у дипломатичному протоколі та етикеті не існує дрібниць.

Цей навчальний посібник покликаний допомогти студентам у вивченні правил і навичок застосування дипломатичного протоколу та етикету на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин. У ньому міститься інформація про сутність дипломатичного протоколу та етикету, правила формування дипломатичного корпусу. Розглянуті правила здійснення візитів та проведення дипломатичних бесід, а також проаналізована специфіка ведення дипломатичного листування.

Описані основні правила організації та проведення дипломатичних прийомів, принципи розсаджування за столом, застосування візитних карток, правила розсаджування в

автомобілях, формах та нормах прийому офіційних іноземних делегацій різного рівня, а також правила дарування подарунків.

Окремої уваги заслуговує питання зовнішнього вигляду дипломата, а також специфіки роботи протокольної служби як у структурі відомства зовнішніх зносин, так і у складі дипломатичного представництва. Розглянуті особливості здійснення протоколу в міжнародних організаціях на прикладі Організації Об'єднаних Націй.

Навчальний посібник може бути використаний для підготовки до практичних занять з навчальних курсів «Дипломатична та консульська служба» і «Дипломатичний протокол та етикет», так і для написання курсових та кваліфікаційних робіт.

Навчальне видання

Олена Геннадіївна ПОДВОРНА

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРОТОКОЛ ТА ЕТИКЕТ

Навчальний посібник

Комп'ютерна верстка Наталії Крушинської

Формат 42x30/4. Ум. друк. арк. 12,67. Обл.-вид. арк. 11,83.
Наклад 300 пр. Зам. № 17-21. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура «Cambria».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Виготовлено ФОП Свинарчук М. В.
Тел. (+38068) 68 35 800, e-mail: 35800@ukr.net.